Soru 1: İlk çağlarda yaşayan Araplardan Amâlika, Âd ve Semud gibi sonradan yok olan kavimlere ne denir?
Soru 2: İslam'ın ortaya çıkışına kadar varlıklarını koruyan Araplara ne denir?
Soru 3: Güney Arabistan'da kurulan devletler içinde en seçkini olan başkent Me'rib'de su tutmak için bir baraj inşa eden, ticarette olduğu kadar teknik konularda da hayli gelişmiş olduğu inşa ettikleri bu yapıdan anlaşılan kavim hangisidir?
Soru 4: Arap yarımadasının orta kesimi olan Hicaz'ın işgalci devletlerden uzak, en bakir ve bağımsız bölge olarak kalmasının sebebi nedir?

3.2. Siyasi Hayat

Ârâmîler ve İbrânîler gibi Sâmî ırktan olan Araplar, kendi adlarıyla bilinen Yarımada'yı yurt edinmişlerdir. İlk çağlarda yaşayan Araplardan Amâlika, Âd ve Semud gibi sonradan yok olan kavimlere Bâide, İslam'ın ortaya çıkışına kadar varlıklarını koruyanlara da Bâkiye adı verilmiştir. Bâkiye Arapları da yaşadıkları coğrafya ve kültürün doğal bir sonucu olarak güneyli ve kuzeyli olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Adnânî ve Kahtânî olarak da isimlendirilen bu gruplardan soyu Kahtan'a dayananlar Yarımada'nın güney bölümünde tarihte bilinen en eski devlet olan Mainîler'i kurmuşlardır. Bu devletin Yemen'de MÖ 1400 ile 650 yılları arasında hüküm sürmüş oldukları kabul edilir. San'a'nın doğusundaki Main şehrini kendilerine merkez yapan bu devlet, ticaretle uğraşmıştır.[27]

Yemen'de Main Devleti'nden sonra kurulan diğer bir devlet, MÖ 750-115 yılları arasında hüküm sürmüş olan Sebe Krallığı'dır. Başkent Me'rib, kuzeye yapılan ticaretin güneydeki merkezi konumundaydı. Mainîler gibi ticaretle uğraşan Sebeliler güney denizlerinin Fenikelileri olarak deniz ticaretine de hâkimdiler. Medeniyet eşiğinden adım atan ilk Arabistanlılar olarak kabul edilen Sebelilerin fütuhatı ticaret ve alım satım konularında olmuştur.

25 Âl-i İmrân suresi, 65, 67. ayetler.
26 Şaban Kuzgun, "Hanif", DİA, C 16, s. 33-38.
27 bk. Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 31-41.

Derkenar

Sâmî: Hz. Nuh'un büyük oğlu Sâm'a nispet edilen kavimler.

İbrânî: İsrailoğullarının da içinde bulunduğu Batı Sâmî kavimler topluluğunun genel adı.

Ârâmî: Yarı göçebe Batı Sâmî kavimlerinden biri.

Amâlika: En eski Arap kabilesi kabul edilen, yarı efsanevi göçebe Sâmî topluluk.

Adnânî: Hz. İbrahim'in oğlu İsmail(a.s.) soyundan geldiği kabul edilen Arap kolu.

Kahtânî: Nesebi, Sâm'ın soyundan geldiği kabul edilen Kahtan'a dayanan güney Araplarının genel adı.

Güney Arabistan'da kurulan devletler içinde en seçkini olan Sebeliler başkent Me'rib'de su tutmak için bir baraj inşa etmişlerdi. Onların ticarette olduğu kadar teknik konularda da hayli gelişmiş olduğu inşa ettikleri bu yapıdan anlaşılmaktadır.[28]

Himyerîler, Sebeliler'in son zamanlarında Güney Arabistan'da kurulan güçlü devletlerden bir diğeridir. MÖ 115 yılında kurulan devlet, MS 525 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Mainîler ve Sebelilerin aksine savaşçı bir millet olan Himyerîler, Sebelilere galip gelerek onların topraklarına hâkim olmuşlardır. Bunun yanında İran ve Habeşlilerle mücadele etmişler, yarım yüzyıl kadar Habeş hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Habeşlilerin bölgeye getirdiği Hıristiyanlığa karşılık Yahudilik, tüccarlar marifetiyle ülkeye girmiş ve Yemen'deki siyasi mücadele, bu iki dinin çatışması üzerinden uzun yıllar devam etmiştir.[29]

Görsel 1.4: *Antik Petra Kenti'nin günümüze ulaşan kalıntıları*

İslam Öncesi Dönem'de Arap Yarımadası'nın kuzeyinde kurulmuş olan en eski devletlerden biri olan Nabâtîler, MÖ dördüncü yüzyıldan MS 106 yılına kadar Filistin'in güneyinde hüküm sürmüştür. Krallığın merkezi sert kayalara oyulmuş ünlü Petra şehridir. Nabâtîler, hüküm sürdükleri dönem boyunca Roma İmparatorluğu ile çöl arasında tampon görevi üstlenmişlerdir. Nabâtîlerin yıkılması ile birlikte MÖ birinci yüzyıldan itibaren bölgede Palmiralılar gelişip güçlenmiştir. Krallığın merkezi Tedmür şehri olduğundan Tedmürlüler olarak da anılmışlardır. Tedmür ve civarı 634 yılında Halid b. Velid tarafından fethedilmiştir.[30]

Güney Arabistan'da Me'rib Seddi'nin yıkılması ile birlikte Kahtânî Arapları kuzeye göç etmek zorunda kalmışlardı. Değişik kollara ayrılan Kahtânîlerden Suriye bölgesine göç edenler burada Gassanî Devleti'ni kurmuşlardır. Miladi dördüncü asırda büyük güç kazanmış olan Gassanîlerin en önemli merkezi Busra şehri idi. Gassanîler, İslam Sonrası Dönem'de Halid b. Velid tarafından ortadan kaldırılmıştır. Miladi üçüncü asrın ikinci yarısında kuzeyde devlet kurmuş olan diğer Kahtânî Arapları da Lahmîlerdir. Kadim bir şehir olan Hîre'yi başkent yapmış olmalarından dolayı bu isimle de anılan Lahmîler, uzun bir dönem kendilerini Bizans İmparatorluğu'na karşı akıncı güç olarak kullanan İran kisralarının nüfuzu altında yaşamışlardır. Hîre, İslam ordularının doğu fetihleri sırasında 633'te İslam idaresine geçmiştir.[31]

Soyu İbrahim ve İsmail'e[(a.s.)] dayandırılan Adnânî Arapları ise Hicaz bölgesini yurt edinmiştir. Arap Yarımadası'nın bu orta kesimi, Kuzey ve Güney Arabistan'ın aksine Bizans ve Sâsânîlerin ilgisini çekmemiştir. Hicaz'ın askerî harekât için zorluk oluşturan çöl ve dağlık yapısını aşmaya değecek bir tabii zenginliğe sahip olmaması, işgalci devletleri buradan uzak tutmuştur. Dolayısıyla Hicaz, İslam'ın doğuşuna kadar Arap Yarımadası'nın en bakir ve bağımsız bölgesi olarak kalmıştır.[32]

28 Philip K. Hitti, Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi, C 1, s. 79-85.
29 bk. Mahmut Kelpetin, İslam Öncesi Kuzey ve Güney Arabistan, s. 80-106.
30 bk. Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 40-54.
31 Şemsettin Günaltay, İslam Öncesi Araplar ve Dinleri, s. 44-47.
32 Âdem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 71.